

А. А. КОТВИЦЬКА (<https://orcid.org/0000-0002-6650-1583>), д-р фарм. наук, проф.,

А. В. ВОЛКОВА (<http://orcid.org/0000-0003-2718-5407>), канд. фарм. наук, доцент

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ, ЩО РЕГУЛЮЄ ВИКОНАННЯ АПТЕЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ СВОЇХ ФУНКЦІЙ З УРАХУВАННЯМ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Ключові слова: нормативно-правові акти, функції аптеки, фармацевтична допомога, фармацевтична послуга, доступність, механізми державного регулювання

АНОТАЦІЯ

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває своєчасне оновлення нормативно-правової бази задля забезпечення вчасної реакції на зміни потреб населення у фармацевтичній допомозі та фармацевтичній послугі.

Мета роботи – виконання аналізу нормативно-правової бази, що регулює надання населенню фармацевтичної допомоги та фармацевтичної послуги з урахуванням соціально орієнтованих тенденцій функціонування аптекних закладів України.

Матеріалами дослідження обрано законодавство України, інформацію з офіційних вебсайтів державних органів України, наукові статті. Використано методи аналізу, синтезу, класифікації, групування, сходження від абстрактного до конкретного, історичний, контент-аналіз, порівняльний, системний, графічний методи.

Встановлено, що у Законі України від 28.07.2022 р. 2469-IX «Про лікарські засоби» вперше надано визначення поняттям «фармацевтична допомога» і «фармацевтична послуга», що надає можливість аптекам у своїй діяльності орієнтуватися на реалізацію саме *соціально-економічної, інформаційно-комунікативної, суспільно-гуманітарної функцій*.

Встановлено, що для ефективного виконання *соціально-економічної функції* аптек впроваджено низку нормативно-правових актів, зокрема визначено, що для реалізації програм медичних гарантій в амбулаторних умовах застосовується механізм реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів, фармацевтичним працівникам на законодавчому рівні надано можливість проводити вакцинацію населення за умов виконання аптеками ліцензійних вимог до медичної практики.

Для виконання *торгово-виробничої функції* аптек затверджено комплекс галузевих нормативно-правових актів. Результати аналізу змін та доповнень Постанови Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 929 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібної торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)» свідчать, що державні ініціативи спрямовано на впровадження та урегулювання господарської діяльності з електронної роздрібної торгівлі лікарських засобів, вимог до кваліфікаційного рівня персоналу, умов для вільного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зобов'язань ліцензіата у разі повного або часткового зупинення дії ліцензії, організації та здійснення роздрібної торгівлі ЛЗ через мобільні аптекні пункти, діяльності аптек в умовах воєнного стану.

Визначено, що значна частина нормативно-правових актів, які мають формувати соціальний профіль аптек через реалізацію ними *інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функцій* мають на сьогодні декларативний характер, що обґрунтовує доцільність впровадження правових, адміністративних заходів для забезпечення виконання фармацевтичними працівниками ефективної, якісної фармацевтичної допомоги й фармацевтичної послуги.

A. A. KOTVITSKA (<https://orcid.org/0000-0002-6650-1583>),

A. V. VOLKOVA (<http://orcid.org/0000-0003-2718-5407>)

National University of Pharmacy, Kharkiv

ANALYSIS OF THE REGULATORY FRAMEWORK GOVERNING THE PERFORMANCE OF PHARMACIES' FUNCTIONS WITH REGARD TO SOCIALLY ORIENTED TRENDS

Key words: legal acts, pharmacy functions, pharmaceutical care, pharmaceutical service, accessibility, mechanisms of state regulation

ABSTRACT

In the context of martial law, the timely updating of the regulatory framework is of particular importance to ensure a timely response to changes in the population's needs for pharmaceutical care and services.

The aim of the study was to analyse the regulatory framework governing the provision of pharmaceutical care and services to the population, taking into account socially oriented trends in the functioning of pharmacies in Ukraine.

The research materials include Ukrainian legislation, information from official websites of Ukrainian state bodies and scientific articles. The methods used are analysis, synthesis, classification, grouping, descent from the abstract to the concrete, historical, content analysis, comparative, systemic, graphic methods of analysis.

The study found that the Law of Ukraine of 28.07.2022 N 2469-IX «On Medicines» for the first time defined such concepts as «pharmaceutical care» and «pharmaceutical service», which allows pharmacies to focus their activities on the implementation of socio-economic, information and communication, social and humanitarian functions.

The author notes that a number of regulations have been introduced to ensure the efficient performance of the socio-economic function of pharmacies, in particular, it is established that the mechanism of reimbursement of medicines and medical devices is used to implement medical guarantee programmes in outpatient settings; pharmacists are now legally entitled to provide vaccinations to the public, provided that the pharmacies comply with the requirements for medical practice licensing.

It should be noted that a number of sectoral regulations have been approved for the commercial and production functions of pharmacies. The results of the analysis of the amendments and additions to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 929 dated 30.11.2016 «On Approval of Licensing Conditions for Conducting Economic Activities for the Production of Medicines, Wholesale and Retail Trade in Medicines, import of medicines (except active pharmaceutical ingredients)» show that the Government's initiatives are aimed at introducing and regulating economic activities for electronic retail trade in medicines, requirements for the qualification level of personnel, conditions for free access to the Internet, and other relevant information.

It is determined that a significant part of the regulatory legal acts which should form the social profile of pharmacies through their implementation of information and communication and social and humanitarian functions are currently declarative in nature, which justifies the expediency of introducing legal and administrative measures to ensure that pharmacists provide effective, high-quality pharmaceutical care and pharmaceutical services.

Вступ

Організація надання населенню ефективної та соціально орієнтованої фармацевтичної допомоги (ФД) та фармацевтичної послуги (ФП) є багатовекторним напрямом розвитку сучасної системи охорони здоров'я (ОЗ) [1–3]. Актуальність цього питання набуває особливої гостроти під час суспільних потрясінь та історичних змін, які зараз насамперед й відбуваються в Україні [2, 4–7]. Так, зміни

зовнішнього середовища призводять до структурних зрушень у багатьох сферах політичного, економічного та суспільного життя країни. Під впливом таких факторів відбувається формування нового змісту багатьох базових понять та структур, які функціонують в країні. Так, після початку повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України усі сфери життя суспільства та економіки країни відчувають вкрай негативний вплив.

За цих умов система ОЗ продемонструвала достатньо високий рівень згуртованості навколо базових соціальних цінностей – забезпечення якості життя населення, забезпечення доступності медичної та фармацевтичної допомоги, пацієнтоорієнтованість, розвиток громадського здоров'я, на захисті яких саме й знаходяться медичні та фармацевтичні працівники. В умовах впровадження воєнного стану в Україні з 24.02.2022 р. більшість аптечних закладів різних форм власності продемонстрували здатність організувати свою діяльність таким чином, щоб можна було ефективно надавати доступну ФД та ФП населенню.

На сьогодні в Україні найважливішим пріоритетом державної політики є збереження та зміцнення здоров'я нації на підставі продовження проведення реформування сфери ОЗ із метою підвищення доступності та якості медичної та фармацевтичної допомоги. Правове регулювання фармацевтичного сектору сфери ОЗ полягає в закріпленні правил поведінки суб'єктів правовідносин, що виникають у сфері обігу лікарських засобів (ЛЗ), за допомогою певної системи правових норм [4, 5]. Упродовж усього періоду воєнного стану було розроблено низку нормативно-правових актів (НПА), які надали можливість ефективно функціонувати аптечним закладам у надскладних умовах. Так, для підвищення рівня доступності ЛЗ Урядом було спрощено процедури ліцензування, контролю якості ЛЗ та їх імпорту, впроваджено мобільні аптечні пункти.

З метою врегулювання рецептурного відпуску, зниження негативних наслідків самолікування та підвищення контролю за раціональним використанням ЛЗ було впроваджено електронні рецепти на готові ЛЗ. Проте, варто зазначити, що нормативно-правова база, яка регулює правовідносини діяльності суб'єктів господарювання з роздрібною торгівлею ЛЗ, все ще потребує адаптації до законодавства Європейського Союзу (ЄС) та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо правил конкуренції в окремих сферах, зокрема у фармацевтичній діяльності, а також вдосконалення відповідно до нагальних потреб населення України [6, 8–10].

Тому, **метою** роботи стало виконання аналізу нормативно-правової бази, що регулює надання населенню фармацевтичної допомоги та послуги з урахуванням соціально орієнтованих тенденцій функціонування аптечних закладів України.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалами дослідження обрано законодавство України, інформацію з офіційних вебсайтів державних органів України, наукові статті. Використано методи: аналізу, синтезу, класифікації, групування, сходження від абстрактного до конкретного, історичний, контент-аналіз, порівняльний, системний, графічний методи

аналізу. Для здійснення аналізу, зокрема групування НПА, взято результати наукових досліджень, у яких обґрунтовано сучасні функції аптекних закладів [11].

Результати дослідження та обговорення

Аптека, як заклад ОЗ, основним завданням якого є забезпечення населення, закладів ОЗ, підприємств, установ та організацій ЛЗ, традиційно реалізовувала свою діяльність через виконання виробничої, торговельної, інформаційної та соціальної функцій. Але сучасні виклики та зміни у системі фармацевтичного забезпечення населення України стали підґрунтям для перегляду функцій аптекних закладів та сформували потребу в оновленні нормативно-правового забезпечення їх реалізації.

Ґрунтуючись на наукових розробках вітчизняних науковців, у яких наведено оновлені за змістом та пріоритетністю реалізації функції аптекних закладів [11], нами виконано аналіз галузевих НПА, що регулюють правовідносини діяльності суб'єктів господарювання з роздрібною торгівлі ЛЗ та визначено, що до основних державних механізмів, які надають можливість забезпечити виконання аптекними закладами своїх функцій віднесено такі: державна реєстрація ЛЗ, ліцензування, сертифікація, стандартизація, реімбурсація, ціноутворення. Механізми державного регулювання відповідно до змісту оновлених функцій сучасних аптекних закладів наведено на рисунку.

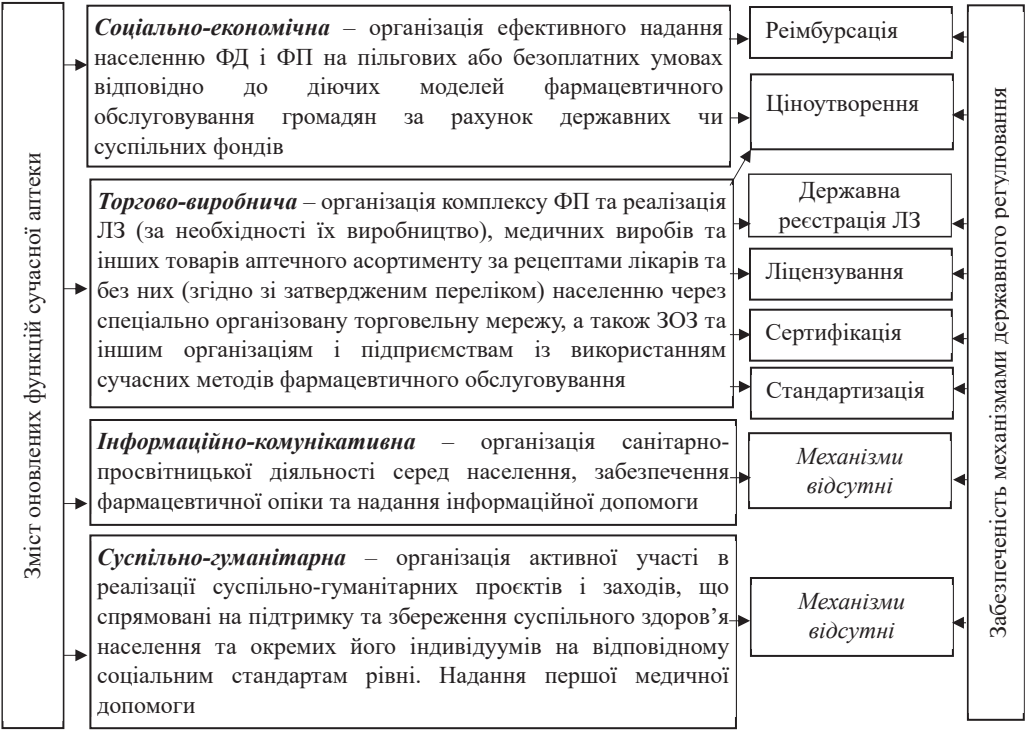

Рис. Характеристика оновлених функцій сучасних аптекних закладів та державні механізми їх регулювання

Необхідно зазначити, що на сьогодні *інформаційно-комунікативна* та *суспільно-гуманітарна функції* не забезпечені окремими державними механізмами регулювання. Разом із тим, саме практична реалізація вказаних функцій аптечними закладами в умовах пандемії COVID-19, а потім і в умовах воєнного стану в Україні, стали найактуальнішими для збереження здоров'я нації.

Наступним етапом дослідження нами здійснено аналіз галузевих НПА [12–38], що надають можливість реалізувати оновлені функції сучасних аптечних закладів, результати якого подано у табл. 1.

Таблиця 1

Результати систематизації положень галузевих нормативно-правових актів, які регулюють реалізацію аптечними закладами своїх функцій

Галузеві НПА	Основні положення НПА
1	2
<i>Соціально-економічна функція</i>	
Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-VIII «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [12]	Установлено, що у разі надання медичної допомоги в амбулаторних умовах ЛЗ за програмою медичних гарантій надаються пацієнту на підставі рецепта лікаря суб'єктом господарювання, який здійснює діяльність з роздрібною торгівлі ЛЗ та уклав договір про реімбурсацію з Уповноваженим органом
Закон України від 28.07.2022 р. № 2469-IX «Про лікарські засоби» [13]	Надано визначення термінів «фармацевтична допомога», «фармацевтична послуга». Визначено підходи до організації забезпечення населення ЛЗ на випадок стихійного лиха, катастроф, епідемій
ПКМУ від 17.08.1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» [14]	Установлено, що безоплатний або пільговий відпуск ЛЗ за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування надається окремим групам населення та за визначеними категоріями захворювань на підставі рецепта
ПКМУ від 17.10.2008 р. № 955 «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і медичні вироби» [18]	Визначено загальнодержавний механізм регулювання роздрібних цін на ЛЗ, розміри граничного рівня торговельної (роздрібно) надбавки
ПКМУ від 02.03.2016 р. № 285 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [19]	Визначено вимоги для проведення профілактичних щеплень в аптечних закладах
ПКМУ від 27.02.2019 р. № 135 «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів» [20]	Визначено, що з 01.04.2019 р. реімбурсація ЛЗ здійснюється виключно за електронними рецептами, виписаними через електронну систему охорони здоров'я
ПКМУ від 27.02.2019 р. № 136 «Деякі питання щодо договорів про реімбурсацію» [17]	Затверджено порядок укладення, зміни та припинення договору про реімбурсацію, а також типову форму договору про реімбурсацію між аптечними закладами та НСЗУ

1	2
ПКМУ від 28.07.2021 р. № 854 «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення» [16]	Затверджено новий порядок реімбурсації ЛЗ та медичних виробів (МВ)
Наказ МОЗ України від 19.07.2005 р. № 360 «Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і медичні вироби, Порядку відпуску лікарських засобів і медичних виробів з аптек та їхніх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків» [21]	Затверджено правила виписування рецептів на ЛЗ і МВ, порядок відпуску ЛЗ і МВ з аптек та їх структурних підрозділів
Наказ МОЗ України від 04.09.2024 р. № 1537 «Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, станом на 23 серпня 2024 року» [22]	Визначено Переліки ЛЗ і МВ, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення
Торгово-виробнича функція	
Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР «Про лікарські засоби» [23]	Визначено, що роздрібна торгівля ЛЗ на території України здійснюється суб'єктами господарювання на підставі ліцензії; підставою для видачі ліцензії є наявність матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу
Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII «Про ліцензування видів господарської діяльності» [38]	Визначено виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлено уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності
Закон України від 28.07.2022 р. № 2469-IX «Про лікарські засоби» [13]	Встановлено, що роздрібна торгівля ЛЗ здійснюється суб'єктами господарювання на підставі ліцензії та з додержанням вимог належної аптечної практики (GPP)
ПКМУ від 17.10.2008 р. № 955 «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і медичні вироби» [18]	Визначено загальнодержавний механізм регулювання роздрібних цін на ЛЗ, розміри граничного рівня торговельної (роздрібної) надбавки
ПКМУ 25.03.2009 р. № 333 «Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення» [37]	Затверджено склад Національного переліку основних ЛЗ

1	2
ПКМУ від 02.03.2016 р. № 285 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [19]	Визначено вимоги для проведення профілактичних щеплень в аптечних закладах
ПКМУ від 30.11.2016 р. № 929 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)» [24]	Визначено вичерпний перелік вимог до провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлі ЛЗ
Наказ МОЗ України від 29.03.2002 р. № 117 «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я» [25]	Затверджено Довідник кваліфікаційних характеристик професій, який призначається для вирішення питань раціонального розподілу праці та правильного використання персоналу згідно з фахом і кваліфікацією; визначення завдань, обов'язків і відповідальності працівників галузі
Наказ МОЗ України від 15.05.2006 р. № 275 «Про затвердження Інструкції із санітарно-протиепідемічного режиму аптечних закладів» [30]	Встановлено основні вимоги до санітарно-протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників суб'єктів господарювання, що здійснюють роздрібну торгівлю ЛЗ
Наказ МОЗ України від 27.12.2006 р. № 898 «Про затвердження Порядку здійснення фармаконагляду» [32]	Визначено право фармацевта надавати повідомлення в установленому порядку про побічну реакцію лікарського засобу, вакцини, туберкуліну, та/або відсутність ефективності лікарського засобу, та/або несприятливу подію після імунізації/туберкулінодіагностики у разі звернення пацієнта або його представника в аптеку з відповідною інформацією
Наказ МОЗ України від 22.11.2011 р. № 809 «Про затвердження Порядку встановлення заборони (тимчасової заборони) та поновлення обігу лікарських засобів на території України» [27]	Затверджено порядок встановлення заборони (тимчасової заборони) та поновлення обігу лікарських засобів на території України
Наказ МОЗ України від 06.07.2012 р. № 498 «Про затвердження Переліку товарів, які мають право придбавати та продавати аптечні заклади та їх структурні підрозділи» [29]	Визначено перелік товарів, які мають право придбавати та продавати аптечні заклади та їх структурні підрозділи
Наказ МОЗ України від 29.09.2014 р. № 677 «Про затвердження Порядку контролю якості лікарських засобів під час оптової та роздрібною торгівлі» [26]	Встановлено порядок проведення вхідного контролю та контролю якості ЛЗ суб'єктами господарювання, які мають ліцензії на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлі ЛЗ

1	2
Наказ МОЗ України від 24.04.2015 р. № 242 «Про затвердження Правил утилізації та знищення лікарських засобів» [28]	Встановлено порядок поводження з ЛЗ, що не підлягають подальшому використанню
Наказ МОЗ України від 05.05.2023 р. № 848 «Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів» [31]	Затверджено перелік ЛЗ, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів
Інформаційно-комунікативна функція	
Закону України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [33]	Встановлено, що фармацевтичні працівники зобов'язані: сприяти охороні та зміцненню здоров'я громадян, запобіганню і лікуванню захворювань, поширенню наукової і медичної інформації серед населення, переваг здорового способу життя, наданню консультативної допомоги колегам і фахівцям сфери ОЗ
Закон України від 28.07.2022 р. 2469-ІХ «Про лікарські засоби» [13]	Визначено, що фармацевтична практика здійснюється фармацевтичними працівниками суб'єктів господарювання, включає також санітарно-просвітницьку діяльність та профілактику захворювань у межах ФД та ФП
Наказ МОЗ України від 30.05.2013 р. № 455 «Про настанову ВООЗ та МФФ “Належна аптечна практика: Стандарти якості аптечних послуг”» (рекомендовано) [35]	Визначено необхідність створення в кожній аптеці умов для забезпечення конфіденційної розмови зі споживачами ЛЗ; надання пацієнтам достатньої інформації стосовно їхнього захворювання та використання ЛЗ для забезпечення належного виконання плану лікування; здійснення інформування споживачів і медичних працівників щодо умов правильного застосування протимікробних ЛЗ; проведення профілактичних заходів зі збереження здоров'я громадян і профілактики захворювань
Наказ МОЗ України від 05.01.2022 № 7 «Про затвердження протоколів фармацевта» (рекомендовано) [34]	Затверджено алгоритм дії фармацевтів під час проведення фармацевтичної опіки
Наказ МОЗ України від 05.05.2023 р. № 848 «Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів» [31]	Затверджено перелік ЛЗ, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів та застосовуються при проведенні фармацевтичної опіки
Суспільно-гуманітарна функція	
Закону України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [33]	Встановлено, що фармацевтичні працівники зобов'язані безоплатно надавати відповідну невідкладну медичну допомогу громадянам у разі нещасного випадку та в інших екстремальних ситуаціях

1	2
Наказ МОЗ України від 30.05.2013 р. № 455 «Про настанову ВООЗ та МФФ “Належна аптечна практика: Стандарти якості аптечних послуг”» (рекомендовано) [35]	Визначено необхідність розробки й застосування навчальних матеріалів щодо програм зі збереження здоров’я та запобігання захворюванням для широких верств населення; навчання пацієнтів користуватися різними формами медичної інформації з метою заохочення їх до консультування з фармацевтом щодо знайденої інформації, зокрема в мережі інтернет; допомоги споживачам з отримання й аналізу інформації для задоволення власних потреб; допомоги громадським і професійним організаціям у напрямках оцінки й поліпшення здоров’я громадян; забезпечення співпраці з іншими медичними фахівцями задля поліпшення результативності охорони здоров’я
Наказ МОЗ України від 09.03.2022 р. № 441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» [36]	Визначено невідкладні стани та затверджено порядок надання домедичної допомоги особам

Суттєвим поштовхом трансформації системи ОЗ стало прийняття Закону України від 19.10.2017 р. № 2168-VIII «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Так, законодавче підґрунтя до ефективного виконання *соціально-економічної функції* аптечних закладів, що представлено у вказаному документі, зокрема визначає, що у разі надання медичної допомоги в амбулаторних умовах за програмою медичних гарантій ЛЗ надаються пацієнту на підставі рецепта лікаря [12].

Необхідно зазначити, що вагомим кроком у врегулюванні саме надання ФД і ФП стало прийняття Закону України від 28.07.2022 р. № 2469-IX «Про лікарські засоби», положеннями якого вперше визначено такі поняття, як «фармацевтична допомога» і «фармацевтична послуга» [13]. Закріплення на законодавчому рівні вказаних понять надає можливість аптечним закладам орієнтуватися у своїй діяльності на реалізацію саме *соціально-економічної, інформаційно-комунікативної, суспільно-гуманітарної функцій*. Але, разом із тим, розробки регулюючих норм потребує стандартизація підходів у наданні ФД та ФП фармацевтичними працівниками, що можливо забезпечити шляхом запровадження стандарту Належної аптечної практики.

Стосовно окремих груп населення, то у положеннях Постанови Кабінету Міністрів України (ПКМУ) від 17.08.1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань», визначено групи населення та категорії захворювань, у разі амбулаторного лікування яких ЛЗ за рецептами лікарів відпускаються безоплатно

або на пільгових умовах з аптечних закладів [14]. Але, на жаль, норми, які прописано у зазначених документах, на практиці не мають відповідного ресурсного забезпечення, тому ФД та ФП, що надається хворим, не є доступною. Крім того, здійснення безоплатного або пільгового відпуску ЛЗ населенню за місцем їх проживання є вкрай проблематичним в умовах воєнного стану, постійної міграції та переміщення населення.

Підвищення рівня доступності населенню ФД і ФП є актуальним питанням для будь-якої соціальної держави, зокрема для України. Так, прийняття ПКМУ від 17.03.2017 р. № 152 «Про забезпечення доступності лікарських засобів» забезпечує впровадження механізму реімбурсації – повного або часткового відшкодування суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі ЛЗ, вартості ЛЗ або МВ, що були відпущені пацієнту на підставі рецепта, за рахунок коштів Державного бюджету України [15].

Необхідно зазначити, що ПКМУ № 152 втратила чинність на підставі впроваджені ПКМУ від 28.07.2021 р. № 854 «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення» [16], положеннями якої визначено порядок реімбурсації ЛЗ та МВ, а також зазначено, що ЛЗ, які підлягають реімбурсації, відпускаються з аптечних закладів на підставі електронних рецептів, виписаних відповідно до Правил виписування рецептів на ЛЗ і МВ, затверджених МОЗ, через електронну систему ОЗ.

Окрім того, положеннями Постанови встановлено, що у період воєнного стану на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих російською федерацією, що включені до переліку територій, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, у разі відсутності технічної можливості виписування електронних рецептів на ЛЗ та/або МВ, які підлягають реімбурсації, може здійснюватися в паперовій формі.

Стосовно типового договору про реімбурсацію між аптечними закладами та Національною службою здоров'я України (НСЗУ), то форма його затверджена ПКМУ від 27.02.2019 р. № 136 «Деякі питання щодо договорів про реімбурсацію» [17]. Відповідно до положень договору аптечний заклад зобов'язується:

- забезпечувати безперебійний відпуск ЛЗ та/або МВ, вартість яких підлягає реімбурсації, протягом робочого часу всіх аптек, аптечних пунктів (зазначеного в їх графіках роботи), що включені до договору;
- забезпечити наявність комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, необхідного для роботи через систему, з підключенням до інтернету в кожній аптеці та аптечному пункті, в яких здійснюється відпуск ЛЗ та/або МВ за договором;
- забезпечити безперервну наявність як мінімум одного ЛЗ та МВ, вартість якого підлягає повній реімбурсації, з переліку ЛЗ на кожную міжнародну непатентовану назву та з переліку МВ на кожную назву для відпуску в кожній аптеці та аптечному пункті;

- забезпечувати надання інформації особам, що звернулися для отримання ЛЗ та/або МВ за рецептом, насамперед про ЛЗ та МВ, вартість яких підлягає повній реімбурсації за рахунок коштів державного бюджету.

Також одним із механізмів забезпечення соціально-економічної доступності ЛЗ у країні впроваджено державне регулювання цін на ЛЗ, які підлягають відшкодуванню вартості, зокрема визначено граничні рівні торговельних (роздрібних) надбавок [18].

Необхідно зазначити, що з метою розширення ФП, які можуть надавати фармацевтичні працівники, дозволено проводити вакцинацію соціально-небезпечних захворювань в аптечних закладах. У ПКМУ від 02.03.2016 р. № 285 внесено зміни [19], зокрема затверджено ліцензійні умови, які регламентують вимоги до аптек, у яких будуть проводитися щеплення. Зокрема, такі аптеки мають отримати ліцензію МОЗ України на провадження господарської діяльності з медичної практики, забезпечити відповідне матеріально-технічне обладнання, мати окремо організоване приміщення для проведення щеплень пацієнтам та зону очікування. Варто зазначити, що право на проведення щеплень в аптеках мають лише ті фармацевти, що пройшли спеціальне навчання, яке дозволяє надавати ФП із вакцинації кваліфіковано та безпечно.

Виконання *торгово-виробничої функції* аптечних закладів регулюється цілим комплексом галузевих НПА. Так, відповідно до положень ст. 19 Закону України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР «Про лікарські засоби» роздрібна торгівля ЛЗ на території України здійснюється підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами – підприємцями на підставі ліцензії, яка видається в порядку, встановленому законодавством [23]. На сьогодні подати документи на отримання ліцензії на право роздрібною торгівлі ЛЗ можна також через засоби мобільного додатку Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія). Підставою для видачі ліцензії є наявність відповідної матеріально-технічної бази та кваліфікованого персоналу [24]. У Законі України від 28.07.2022 р. 2469-IX «Про лікарські засоби» визначено, що роздрібна торгівля ЛЗ здійснюється з дотриманням вимог належної аптечної практики (GPP), що затверджуються центральним органом виконавчої влади та забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері ОЗ [13]. Зазначена норма вводиться в дію з 1 січня 2028 р., й тому однією із задач Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками на сьогодні є розробка положення GPP для забезпечення належної якості ФД та ФП, що надаються населенню.

Під час виконання аптечними закладами *торгово-виробничої функції*, окремим питанням, що підлягає законодавчому регулюванню, є роздрібна торгівля ЛЗ. Одним із основних НПА є ПКМУ від 30.11.2016 р. № 929 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва ЛЗ, оптової та роздрібною торгівлі ЛЗ, імпорту ЛЗ (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)». *Роздрібна торгівля ЛЗ* визначається як діяльність із придбання, зберігання та продажу готових ліків, виготовлених (вироблених) в умовах аптеки, через аптеку та її структурні підрозділи безпосередньо громадянам для особи-

стого споживання, закладам ОЗ (крім аптечних закладів), а також підприємствам, установам та організаціям без права їх подальшого перепродажу [24].

Також Ліцензійні умови містять детальні вимоги щодо роздрібної торгівлі ЛЗ, зокрема, відповідно до положень Ліцензійних умов, роздрібна торгівля ЛЗ здійснюється лише через аптеки та їх структурні підрозділи (аптечний пункт, мобільний аптечний пункт), а в сільській місцевості допускається у приміщеннях фельдшерських, фельдшерсько-акушерських пунктів, сільських, дільничних лікарень, амбулаторій, амбулаторій загальної практики – сімейної медицини – працівниками цих закладів, які мають медичну освіту, на підставі договорів, укладених із ліцензіатом, що має ліцензію на роздрібну торгівлю ЛЗ.

Необхідно зазначити, що в умовах воєнного стану аптечні заклади можуть здійснювати продаж ЛЗ іншим суб'єктам господарювання, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлю ЛЗ, з правом їх подальшого продажу, що розширює можливість забезпечення населення необхідними ЛЗ в умовах обмеження своєчасного постачання від аптечних складів та логістичних перешкод.

Таким чином, можна стверджувати, що законодавством встановлено вичерпний перелік закладів, які можуть здійснювати роздрібну торгівлю ЛЗ, а також визначено вимоги до них. У напрямі забезпечення належних умов зберігання, транспортування ЛЗ, їх виробництва тощо, в країні розроблено та впроваджено низку НПА, які регламентують ці питання в частині приймання та відпуску ЛЗ, дотримання в аптеці санітарних норм і правил, санітарно-протиепідемічного режиму; обігу в аптеці ЛЗ, що зареєстровані в Україні, обігу в аптеці придатних ЛЗ; наявності супровідної документації, що підтверджує відповідність якості ЛЗ; наявності в аптеці Уповноваженої особи з якості ЛЗ (особи з вищою фармацевтичною освітою і стажем роботи не менше 2 років); наявності плану термінових дій для вилучення в разі необхідності з обігу неякісних ЛЗ; порядок поводження з ЛЗ, що не підлягають подальшому використанню.

Варто зазначити, що у переважній більшості європейських країн встановлено додаткові норми, що регулюють розміщення аптечних закладів, відповідно до яких використовуються демографічні і географічні нормативи, а також регуляторні обмеження щодо власника аптеки (обов'язкова наявність фармацевтичної освіти на рівні «Магістра фармації» для власника аптеки) [2, 10, 39–41].

Стосовно практичного досвіду в Україні, привертає увагу той факт, що внаслідок деструктивних процесів, які відбуваються у національній системі ОЗ за умов комерціалізації діяльності операторів фармацевтичного ринку, активного розвитку набули тенденції до монополізації його роздрібного сегменту, недобросовісної конкуренції, зниження якості та доступності надання ФД та ФП населенню, що у подальшому, на наш погляд, призведе до зниження соціального престижу професії фармацевта. Водночас, у ст. 42 Конституції України визначено, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, а види і межі монополії визначаються законом.

З урахуванням вищезазначеного, можна стверджувати про недосконалість існуючих на сьогодні норм регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють роздрібну реалізацію ЛЗ, а також необхідність запровадження більш жорстких заходів контролю підприємницької діяльності у сегменті надання ФД та ФП з метою забезпечення рівності фізичного доступу всіх верств населення до аптечних закладів та отримання необхідної ФД та ФП. На наш погляд, застосування формального, а не системного підходу у процесі впровадження прямих адміністративних заходів щодо регулювання процесу розміщення аптечних закладів, яким є географічний та демографічний норматив, призведе до подальшого поглиблення та розвитку деструктивних процесів у роздрібному сегменті фармацевтичного ринку.

Разом з тим, враховуючи дані Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, станом на жовтень 2024 р. ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлю ЛЗ мають 4 778 суб'єктів господарювання (за місцями провадження господарської діяльності – майже 20 тис. аптек), а ліцензію з виробництва ЛЗ в умовах аптеки лише 179 суб'єктів господарювання, можна стверджувати про обмеженість практичної реалізації виробничої складової у діяльності аптечних закладів навіть за умов наявного нормативно-правового забезпечення та механізмів регулювання.

Детальне вивчення змісту та стану правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання з роздрібною торгівлю ЛЗ свідчить, що в останнє десятиліття в Україні здійснюється значний обсяг роботи щодо внесення змін і доповнень до діючих НПА. Як свідчать результати аналізу основних НПА, що визначають вимоги до провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлю ЛЗ – ПКМУ від 30.11.2016 р. № 929 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлю лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)» протягом останніх чотирьох років внесено 30 законодавчих змін (табл. 2).

За результатами аналізу встановлено, що зміни та доповнення стосувалися встановлення вичерпного переліку умов до впровадження електронної роздрібною торгівлю ЛЗ, кваліфікаційного рівня персоналу, визначення про створення необхідних умов для вільного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, встановлення зобов'язань ліцензіата у разі повного або часткового зупинення дії ліцензії, організації та здійснення роздрібною торгівлю ЛЗ через мобільні аптечні пункти, а також особливостей діяльності аптечних закладів в умовах воєнного стану та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що НПА, які регулюють *торгово-виробничу функцію*, є підґрунтям виключно до вказаної функції й практично не впливають на інші функції аптечного закладу. Натомість, у частині забезпечення надання населенню ФД та ФП, а також функціонування механізмів, що регулюють інформаційно-комунікативну та суспільно-гуманітарну діяльність аптечних закладів, змін не відбулось, незважаючи на нагальну потребу.

**Хронологія внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України
від 30.11.2016 р. № 929 у напрямі господарської діяльності з роздрібної
торгівлі лікарськими засобами**

Дата та номер ПКМУ, якою внесені зміни	Пункт Постанови, до яких внесені зміни	Зміст змін до ПКМУ від 30.11.2016 р. № 929
1	2	3
23.03.2020 р. № 220	27 ¹	Визначено, які ЛЗ мають реалізовуватися дистанційно
22.09.2021 р. № 1002	3	Надано визначення поняттям «електронна роздрібна торгівля лікарськими засобами», «засоби провадження господарської діяльності», «кінцевий споживач»
	3	Визначено кваліфікаційні вимоги до уповноваженої особи
	4	Встановлено, що господарська діяльність з електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами здійснюється через аптеку, аптечний пункт
	7	Визначено вимоги до електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами
	21	Визначено зобов'язання ліцензіата у разі повного або часткового зупинення дії ліцензії
	27	Встановлено, що торгівля ЛЗ здійснюється виключно через аптечні заклади, а електронна роздрібна торгівля ЛЗ із дотриманням вимог Закону України «Про електронну комерцію»
	161	Виключено вимоги щодо інформації на вивісці та зовнішніх рекламних конструкціях аптечного закладу
	165	Визначено вимоги до засобів вимірювальної техніки у виробничих приміщеннях
	165	Визначено вимоги щодо створення необхідних умов для вільного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення
	165	Встановлено вимоги до інформації, яка має бути розміщена в залі обслуговування населення
	165	Внесено зміни щодо кваліфікаційних вимог до персоналу
	172	Визначено розміщення аптечних пунктів у тимчасових модульних спорудах центрів надання послуг сервісної зони контрольних пунктів в'їзду на тимчасово окуповані території
	181	Встановлено, що особи, які безпосередньо здійснюють роздрібну торгівлю лікарськими засобами мають підвищувати кваліфікацію у порядку, встановленому законодавством
	184	Визначено, що посади завідувача аптеки, заступника завідувача аптеки можуть займати особи, які мають документ про вищу освіту не нижче початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти за спеціальністю «Фармація, промислова фармація» та не мають стажу роботи за цією спеціальністю

1	2	3
	184	Визначено, що посади завідувачів аптечних пунктів замінюються особами, що мають документ про вищу освіту не нижче початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти за спеціальністю «Фармація, промислова фармація» та можуть не мати стажу роботи за цією спеціальністю
	184 ¹ –184 ¹⁷	Доповнено ліцензійні умови розділом «Вимоги щодо провадження господарської діяльності з електронної роздрібної торгівлі лікарськими засобами»
07.05. 2022 р. № 542	31 ¹	Доповнено ліцензійні умови щодо особливостей організації господарської діяльності з роздрібною торгівлі ЛЗ в умовах воєнного стану
27.09.2022 р. № 1055	3	Оновлено визначення поняття «рецепт»
	31 ²	Доповнено вимоги щодо реєстрації в Реєстрі суб'єктів господарювання у сфері ОЗ центральної бази даних електронної системи ОЗ
	162	Доповнено вимога щодо внесення інформації щодо відпущених ЛЗ до Реєстру медичних записів
01.11.2022 р. № 1223	162	Визначено, що реалізація ЛЗ здійснюється особам, які мають 14 років
17.03.2023 р. № 236	31 ¹	Змінено умови щодо відпуску ЛЗ на територіях, які включені Мінреінтеграції до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих
04.09.2023 р. № 809	156	Зазначено особливості організації та здійснення роздрібною торгівлі ЛЗ через мобільні аптечні пункти, що встановлюються пунктами 266–269 цих Ліцензійних умов
	158	Визначено умови функціонування мобільних аптечних пунктів
	172	Встановлено, що аптека та її аптечні пункти, мобільні аптечні пункти утворюються в межах однієї області, Київської області (включно з м. Києвом), окрім випадків, встановлених пунктом 266
	266–269	Доповнено ліцензійні умови розділом: «Вимоги щодо організації та здійснення роздрібною торгівлі лікарськими засобами через мобільні аптечні пункти»
	Додаток 5	Затверджено оновлені Відомості про наявність матеріально-технічної бази та кваліфікованого персоналу, необхідних для провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлі лікарськими засобами
22.09.2023 р. № 1015	168	Змінено вимоги до площі аптек та її приміщень, розташованих у селищах, селищах міського типу, у селі
22.12.2023 р. № 1362	165	Встановлено, що у разі розміщення аптеки та/або аптечного пункту ліцензіата в приміщенні та/або на території лікувально-профілактичного закладу ліцензіат укладає договір про реімбурсацію
26. 09. 2024 р. № 1121	162	Доповнено вимоги до розкриття вторинної упаковки ЛЗ

Таким чином, виконання аптечними закладами *інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функції* носить декларативний характер. Так, у Законі від 19.11.1992 р. № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я» встановлено зобов'язання фармацевтичного працівника щодо зміцнення здоров'я громадян, запобігання і лікування захворювань, поширення наукової і медичної інформації серед населення, переваг здорового способу життя, надання консультативної допомоги колегам і фахівцям сфери ОЗ [33]. Також статтями Закону України від 28.07.2022 р. № 2469-IX «Про лікарські засоби» визначено, що фармацевтична практика здійснюється фармацевтичними працівниками суб'єктів господарювання й включає санітарно-просвітницьку діяльність та профілактику захворювань у межах ФД та ФП [13]. Проте на сьогодні так і не затверджено стандарти, інструкції, рекомендації чи вказівки щодо проведення такого роду консультацій, зокрема етапів і переліку заходів, які необхідно виконати при їх наданні.

Стосовно Належної аптечної практики, документ затверджений як рекомендований НПА (Наказ МОЗ України від 30.05.2013 р. № 455 «Про настанову ВООЗ та МФФ “Належна аптечна практика: Стандарти якості аптечних послуг”») [35]. Аналогічна ситуація спостерігається й із протоколами фармацевта, які також рекомендовані керівникам аптечних закладів усіх форм власності для використання в практичній діяльності як інформаційний посібник [34].

Натомість, саме практична реалізація інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функцій аптечного закладу спрямована на розвиток культури раціонального споживання ЛЗ населенням, профілактики захворювань та попередження їх ускладнень, формування фармацевтичної грамотності у суспільстві, що є вкрай важливим за умов поширення в Україні практики самолікування, обмеженого доступу до лікувальних закладів ОЗ в умовах воєнного стану та обмежених фінансових ресурсів системи ОЗ.

На наш погляд, на сьогодні необхідно чітко розуміти у чому полягає роль і функції сучасного аптечного закладу. Не викликає сумніву, що аптека, перш за все, є закладом ОЗ, і саме в підтримці та збереженні здоров'я кожного громадянина шляхом надання ФД та ФП полягає її основна роль у суспільстві. Отримання прибутку суб'єктом господарської діяльності шляхом реалізації ЛЗ є вторинним порівняно з наданням ФД у рамках єдиного ланцюга лікар – пацієнт – фармацевт. Для цього, на нашу думку, необхідно більш активно розробляти та впроваджувати НПА й відповідні державні механізми регулювання, що нададуть можливість реалізовувати аптечним закладам інформаційно-комунікативну та суспільно-гуманітарну функцію в повному обсязі.

Таким чином, в Україні триває процес реформування системи нормативно-правового регулювання роздрібної торгівлі ЛЗ, що передбачає формування цілісної, збалансованої та адаптованої до вимог ЄС законодавчої і нормативної бази. Подальший розвиток зазначеної діяльності має просуватися в напрямі розроблення норм Належної аптечної практики задля визначення чітких стандартів надання ФД та ФП відповідно до сучасних потреб суспільства та розвитку сис-

теми ОЗ із метою ефективної реалізації аптечними закладами інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функції. Саме норми та правила цих стандартів мають забезпечити підґрунтя для практичної реалізації усіх сучасних функцій аптечних закладів та закласти механізми їх державного регулювання. Для цього необхідно затвердити норми Належної аптечної практики, а також удосконалити законодавство у напрямі розширення повноважень фармацевтичних працівників із діагностики, призначення у певних випадках рецептурних ЛЗ, доступу до медичної інформаційної системи обліку для супроводу хворих.

Висновки

1. Встановлено, що практична реалізація торгово-виробничої функції аптечних закладів має найбільш забезпечене підґрунтя нормативами та правилами відповідних нормативно-правових актів та чітко визначеними механізмами державного регулювання. Однак, проблема регулювання конкурентного середовища у сегменті роздрібною реалізації лікарських засобів та медичних виробів залишається актуальною.

2. Встановлено, що для виконання торгово-виробничої функції аптечних закладів затверджено цілий комплекс галузевих нормативно-правових актів. Результати аналізу свідчать, що державні ініціативи спрямовано на впровадження та урегулювання господарської діяльності з електронної роздрібною торгівлі ЛЗ, кваліфікаційного рівня персоналу, умов для вільного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зобов'язань ліцензіата у разі повного або часткового зупинення дії ліцензії, організації та здійснення роздрібною торгівлі ЛЗ через мобільні аптечні пункти, діяльності аптечних закладів в умовах воєнного стану.

3. Визначено, що для ефективного виконання соціально-економічної функції аптечних закладів впроваджено низку нормативно-правових актів, зокрема у разі надання фармацевтичної допомоги в амбулаторних умовах лікарські засоби та медичні вироби за програмою медичних гарантій надаються пацієнту на підставі електронних рецептів за допомогою механізму реімбурсації. Проведення фармацевтичними працівниками вакцинації соціально небезпечних захворювань забезпечено на законодавчому рівні у разі виконання ліцензійних вимог до медичної практики.

4. Означено, що визначення у 2022 р. українським законодавством понять «фармацевтична допомога» і «фармацевтична послуга» надає можливість аптечним закладам орієнтуватися у своїй діяльності на реалізацію саме соціально-економічної, інформаційно-комунікативної, суспільно-гуманітарної функції.

5. Визначено, що значна частка нормативно-правових актів, які мають формувати норми для реалізації аптечними закладами інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функції мають в країні декларативний характер, що обґрунтовує доцільність впровадження правових, адміністративних заходів для забезпечення виконання фармацевтичними працівниками ефективної фармацевтичної допомоги та фармацевтичної послуги.

6. Аналіз існуючої законодавчої та нормативно-правової бази показав необхідність вдосконалення норми забезпечення ефективної реалізації оновлених

у відповідності до «пацієнтоорієнтованої моделі» функціонування системи фармацевтичного забезпечення населення функцій аптек.

7. Для формування соціального профілю аптечних закладів, створення ефективної системи фармацевтичного забезпечення населення усіх соціальних груп на рівні населених пунктів різних видів першочерговим, на нашу думку, є розроблення та удосконалення нормативно-правового забезпечення інформаційно-комунікативної та суспільно-гуманітарної функцій аптечних закладів.

Список використаної літератури

1. Котвіцька А. А., Волкова А. В., Корж Ю. В. та ін. Ефективність фармацевтичного забезпечення населення: складові та критерії оцінки у сучасних умовах / Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи: мат. VIII Міжнар. наук.-практ. дистанц. конф., м. Харків, 27 квіт. 2023 р. – Харків: НФаУ, 2023. – С. 19–31. – URL: https://socpharm.nuph.edu.ua/wp-content/blogs.dir/10/files/2023/05/sotsialna-farmatsiia_materialy-2023.pdf

2. Котвіцька А. А., Панфілова Г. Л., Волкова А. В., Корж Ю. В. Обґрунтування необхідності впровадження соціально орієнтованих механізмів регулювання розвитку та розміщення аптечних закладів в Україні: метод. рекомендації. – Харків, 2021. – 37 с.

3. Samborskyi O., Panfilova H., Baihush Y. et al. Comparative analysis of pharmaceutical supply systems of the population of European countries according to a complex of socio-economic indicators // ScienceRise: Pharmaceutical Science. – 2022. – N 5 (39). – P. 16–28. <https://doi.org/10.15587/2519-4852.2022.265814>

4. Буличева Н. А., Чернега Р. Т., Буличев А. О., Гудаль К. С. Удосконалення правового регулювання у сфері ліцензування торгівлі лікарськими засобами (на прикладі аптечних закладів столиці) // Наука і правоохорона. – 2023. – № 2 (60). – С. 62–71. [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\)](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60))

5. Алексєєв О. Г. Фармацевтичний сектор України: сучасний стан правового регулювання // Акт. питання фармац. мед. науки та практики. – 2020. – Т. 13, № 1 (32). – С. 115–121. <https://doi.org/10.14739/2409-2932.2020.1.198185>

6. Котвіцька А. А., Волкова А. А., Корж Ю. В. та ін. Дослідження впливу впровадження е-рецепту на реалізацію антибактеріальних лікарських засобів для системного застосування з аптек на прикладі хлорамфеніколу // Фармац. часопис. – 2024. – № 2. – С. 51–60. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2024.2.14749>

7. Котвіцька А. А., Болдарь Г. Є., Овакімян О. С. та ін. Аналіз нормативно-правового регулювання та результатів оцінки обізнаності населення і фахівців щодо пакетів медичних гарантій з реабілітаційної допомоги // Соціальна фармація в охороні здоров'я. – 2024. – Т. 10, № 2. – С. 3–11. <https://doi.org/10.24959/sphhcj.24.323>

8. Пашков В. М. Правове забезпечення реформи аптечної діяльності: корупційні ризики / Реформування системи охорони здоров'я: корупційні ризики та способи їх усунення: мат. «круглого столу» (м. Харків, 5 грудня 2019 р.). – Харків, 2019. – С. 58–61. – URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17315/1/Pashkov_58-61.pdf

9. Пашков В. М. Правове забезпечення імплементації законодавства ЄС щодо обігу лікарських засобів // Медичне право. – 2016. – № 2 (18). – С. 55–62. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12046/1/Pashkov_55-62.pdf

10. Кривов'яз О. В., Коваль В. М. Порівняльна характеристика функціонування аптечних закладів в Україні та країнах Європейського економічного простору // Фармац. журн. – 2023. – Т. 78, № 6. – С. 30–45. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.6.23.03>

11. Панфілова Г. Л., Немченко А. С., Гала Л. О. Концептуальні засади функціонування аптечних закладів у пацієнтоорієнтованій моделі розвитку вітчизняної системи фармацевтичного забезпечення населення за умов медичного страхування: метод. рекомендації – К., 2019. – 32 с.

12. Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-VIII, редакція від 19.11.2024 р. «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>

13. Закон України від 28.07.2022 р. № 2469-IX «Про лікарські засоби» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text>

14. Постанова КМУ від 17.08.1998 р. № 1303, редакція від 04.05.2023 р. «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text>

15. Постанова КМУ від 17.03.2017 р. № 152 «Про забезпечення доступності лікарських засобів» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2017-%D0%BF#Text>

16. Постанова КМУ від 28.07.2021 р. № 854, редакція від 03.05.2024 р. «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2021-%D0%BF#Text>

17. Постанова КМУ від 27.02.2019 р. № 136, редакція від 07.05.2024 р. «Деякі питання щодо договорів про реімбурсацію». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/136-2019-%D0%BF#Text>

18. Постанова КМУ від 17.10.2008 р. № 955, редакція від 01.07.2023 р. «Про заходи щодо стабілізації цін на лікарські засоби і медичні вироби». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2008-%D0%BF#Text>

19. Постанова КМУ від 02.03.2016 р. № 285, редакція від 15.07.2024 р. «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

20. Постанова КМУ від 27.02.2019 р. № 135, редакція від 14.08.2021 р. «Деякі питання реімбурсації лікарських засобів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-2019-%D0%BF#Text>

21. Наказ МОЗ України від 19.07.2005 р. № 360, редакція від 16.08.2024 р. «Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і вироби медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

22. Наказ МОЗ України від 04.09.2024 р. № 1537 «Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, станом на 23 серпня 2024 року». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1537282-24#Text>

23. Закон України від 04.04.1996 р. № 123\96-BP, редакція від 16.07.2024 р. «Про лікарські засоби». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>

24. Постанова КМУ від 30.11.2016 р. № 929, редакція від 26.09.2024 р. «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF>

25. Наказ МОЗ України від 29.03.2002 р. № 117, редакція від 10.10.2023 р. «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>

26. Наказ МОЗ України від 29.09.2014 р. № 677, редакція від 01.12.2020 р. «Про затвердження Порядку контролю якості лікарських засобів під час оптової та роздрібною торгівлі». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1515-14#Text>

27. Наказ МОЗ України від 22.11.2011 р. № 809, редакція від 01.12.2020 р. «Про затвердження Порядку встановлення заборони (тимчасової заборони) та поновлення обігу лікарських засобів на території України». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-12#Text>

28. Наказ МОЗ України від 24.04.2015 р. № 242 «Про затвердження Правил утилізації та знищення лікарських засобів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-15#Text>

29. Наказ МОЗ України від 06.07.2012 р. № 498, редакція від 31.12.2015 р. «Про затвердження Переліку товарів, які мають право придбавати та продавати аптечні заклади та їх структурні підрозділи». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1231-12#Text>

30. Наказ МОЗ України від 15.05.2006 р. № 275 «Про затвердження Інструкції із санітарно-протиепідемічного режиму аптечних закладів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0642-06#Text>

31. Наказ МОЗ України від 05.05.2023 р. № 848, редакція від 19.06.2023 р. «Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0854-23#Text>
32. Наказ МОЗ України від 27.12.2006 р. № 898, редакція від 06.01.2017 р. «Про затвердження Порядку здійснення фармаконагляду». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-07#Text>
33. Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII, редакція від 20.11.2024 р. «Основи законодавства України про охорону здоров'я». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
34. Наказ МОЗ України від 05.01.2022 р. № 7 «Про затвердження протоколів фармацевта». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007282-22#Text>
35. Наказ МОЗ України від 30.05.2013 р. № 455 «Про настанову ВООЗ та МФФ “Належна аптечна практика: Стандарти якості аптечних послуг”». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0455282-13>
36. Наказ МОЗ України від 09.03.2022 р. № 441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>
37. Постанова КМУ від 25.03.2009 р. № 333, редакція від 12.11.2024 р. «Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2009-%D0%BF#Text>
38. Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII, редакція від 10.10.2024 р. «Про ліцензування видів господарської діяльності». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
39. Бондарчук І. Планування аптечної мережі в ЄС – створення і територіальний розподіл // Щотижневик «Аптека». – 2021. – URL: <https://www.apteka.ua/article/596495>
40. Савченко Л. П., Георгіянц В. А. Сучасні тенденції аптечного виготовлення лікарських засобів та його законодавче регулювання в зарубіжних країнах // Фармац. журн. – 2020. – Т. 75, № 4. – С. 6–17. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.4.20.01>
41. The legal and regulatory framework for community pharmacies in the WHO European Region. WHO. Regional Office for Europe. – 2019. – URL: <https://iris.who.int/handle/10665/326394>

References

1. Kotvitska A. A., Volkova A. V., Korzh Yu. V. *ta in.* Efektyvnist farmatsevtichnoho zabezpechennia naselennia: skladovi ta kryterii otsinky u suchasnykh umovakh / Sotsialna farmatsiia: stan, problemy ta perspektyvy: mat. VIII Mizhnar. nauk.-prakt. dystants. konf., m. Kharkiv, 27 kvit. 2023 r. – Kharkiv: NFaU, 2023. – S. 19–31. – URL: https://socpharm.nuph.edu.ua/wp-content/blogs.dir/10/files/2023/05/sotsialna-farmatsiia_materialy-2023.pdf
2. Kotvitska A. A., Panfilova H. L., Volkova A. V., Korzh Yu. V. Obgruntuvannia neobkhidnosti vprovadzhennia sotsialno oriientovanykh mekhanizmiv rehuliuвання rozvytku ta rozmishchennia aptechnykh zakladiv v Ukraini: metod. rekomendatsii. – Kharkiv, 2021. – 37 s.
3. Samborskyi O., Panfilova H., Baihush Y. et al. Comparative analysis of pharmaceutical supply systems of the population of European countries according to a complex of socio-economic indicators // ScienceRise: Pharmaceutical Science. – 2022. – N 5 (39). – P. 16–28. <https://doi.org/10.15587/2519-4852.2022.265814>
4. Bulycheva N. A., Cherneha R. T., Bulychev A. O., Hudal K. S. Udoshkonalennia pravovoho rehuliuвання u sferi litsenzuvannia torhivli likarskymy zasobamy (na prykladi aptechnykh zakladiv stolytsi) // Nauka i pravookhorona. – 2023. – № 2 (60). – S. 62–71. [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\)](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60))
5. Aleksieiev O. H. Farmatsevtichniy sektor Ukrainy: suchasnyi stan pravovoho rehuliuвання // Akt. pytannia farmats. med. nauky ta praktyky. – 2020. – Т. 13, № 1 (32). – S. 115–121. <https://doi.org/10.14739/2409-2932.2020.1.198185>
6. Kotvitska A. A., Volkova A. A., Korzh Yu. V. *ta in.* Doslidzhennia vplyvu vprovadzhennia e-retseptu na realizatsiiu antybakterialnykh likarskykh zasobiv dlia systemnoho zastosuvannia z aptek na prykladi khloramfenikolu // Farmats. chasopys. – 2024. – № 2. – S. 51–60. <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2024.2.14749>
7. Kotvitska A. A., Boldar H. Ye., Ovakimian O. S. *ta in.* Analiz normatyvno-pravovoho rehuliuвання ta rezultativ otsinky obiznanosti naselennia i fakhivtsiv shchodo paketiv medychnykh harantii z reabilitatsiinoi

dopomohy // Sotsialna farmatsiia v okhoroni zdorovia. – 2024. – T. 10, № 2. – S. 3–11. <https://doi.org/10.24959/sphej.24.323>

8. *Pashkov V. M.* Pravove zabezpechennia reformy aptechnoi diialnosti: koruptsiini ryzyky / Reformuvannia systemy okhorony zdorovia: koruptsiini ryzyky ta sposoby yikh usunennia: mat. «kruhloho stolu» (m. Kharkiv, 5 hrudnia 2019 r.). – Kharkiv, 2019. – S. 58–61. – URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17315/1/Pashkov_55-62.pdf

9. *Pashkov V. M.* Pravove zabezpechennia implementatsii zakonodavstva YeS shchodo obihu likarskykh zasobiv // Medychne pravo. – 2016. – № 2 (18). – S. 55–62. – URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12046/1/Pashkov_55-62.pdf

10. *Kryvoviaz O. V., Koval V. M.* Porivnialna kharakterystyka funktsionuvannia aptechnykh zakladiv v Ukraini ta krainakh Yevropeiskoho ekonomichnoho prostoru // Farmats. zhurn. – 2023. – T. 78, № 6. – S. 30–45. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.6.23.03>.

11. *Panfilova H. L., Nemchenko A. S., Hala L. O.* Kontseptualni zasady funktsionuvannia aptechnykh zakladiv u patsiiientooriiientovanii modeli rozvytku vitchyznianoï systemy farmatsevtichnoho zabezpechennia naselennia za umov medychnoho strakhuvannia: metod. rekomendatsii – K., 2019. – 32 s.

12. Zakon Ukrainy vid 19.10.2017 r. № 2168-VIII, redaktsiia vid 19.11.2024 r. «Pro derzhavni finansovi harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>

13. Zakon Ukrainy vid 28.07.2022 r. № 2469-IX «Pro likarski zasoby» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text>

14. Postanova KMU vid 17.08.1998 r. № 1303, redaktsiia vid 04.05.2023 r. «Pro vporiadkuvannia bezoplatnoho ta pilhovoho vidpusku likarskykh zasobiv za reteptamy likariv u razi ambulatornoho likuvannia okremykh hrup naselennia ta za pevnymy katehoriiami zakhvoriuvan». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text>

15. Postanova KMU vid 17.03.2017 r. № 152 «Pro zabezpechennia dostupnosti likarskykh zasobiv» – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2017-%D0%BF#Text>

16. Postanova KMU vid 28.07.2021 r. № 854, redaktsiia vid 03.05.2024 r. «Deiaki pytannia reimbursatsii likarskykh zasobiv ta medychnykh vyrobiv za prohramoiu derzhavnykh harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2021-%D0%BF#Text>

17. Postanova KMU vid 27.02.2019 r. № 136, redaktsiia vid 07.05.2024 r. «Deiaki pytannia shchodo dohovoriv pro reimbursatsiiu». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/136-2019-%D0%BF#Text>

18. Postanova KMU vid 17.10.2008 r. № 955, redaktsiia vid 01.07.2023 r. «Pro zakhody shchodo stabilizatsii tsin na likarski zasoby i medychni vyroby». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2008-%D0%BF#Text>

19. Postanova KMU vid 02.03.2016 r. № 285, redaktsiia vid 15.07.2024 r. «Pro zatverdzhennia Litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z medychnoi praktyky». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

20. Postanova KMU vid 27.02.2019 r. № 135, redaktsiia vid 14.08.2021 r. «Deiaki pytannia reimbursatsii likarskykh zasobiv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-2019-%D0%BF#Text>

21. Nakaz MOZ Ukrainy vid 19.07.2005 r. № 360, redaktsiia vid 16.08.2024 r. «Pro zatverdzhennia Pravyl vypysuvannia reteptiv na likarski zasoby i vyroby medychnoho pryznachennia, Poriadku vidpusku likarskykh zasobiv i vyrobiv medychnoho pryznachennia z aptek ta yikh strukturnykh pidrozdiliv, Instrukt sii pro poriadok zberihannia, obliku ta znyshchennia retepturnykh blankiv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

22. Nakaz MOZ Ukrainy vid 04.09.2024 r. № 1537 «Pro zatverdzhennia Perelikiv likarskykh zasobiv i medychnykh vyrobiv, yaki pidliahaiut reimbursatsii za prohramoiu derzhavnykh harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia, stanom na 23 serpnia 2024 roku». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1537282-24#Text>

23. Zakon Ukrainy vid 04.04.1996 r. № 123\96-VR, redaktsiia vid 16.07.2024 r. «Pro likarski zasoby». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>

24. Postanova KMU vid 30.11.2016 r. № 929, redaktsiia vid 26.09.2024 r. «Pro zatverdzhennia Litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z vyrobnytstva likarskykh zasobiv, optovoi ta

rozdrubnoi torhivli likarskymy zasobamy, importu likarskykh zasobiv (krim aktyvnykh farmatsevtichnykh inhredientiv)». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF>

25. Nakaz MOZ Ukrainy vid 29.03.2002 r. № 117, redaktsiia vid 10.10.2023 r. «Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 78. Okhrona zdorovia». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>

26. Nakaz MOZ Ukrainy vid 29.09.2014 r. № 677, redaktsiia vid 01.12.2020 r. «Pro zatverdzhennia Poriadku kontroliu yakosti likarskykh zasobiv pid chas optovoi ta rozdrubnoi torhivli». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1515-14#Text>

27. Nakaz MOZ Ukrainy vid 22.11.2011 r. № 809, redaktsiia vid 01.12.2020 r. «Pro zatverdzhennia Poriadku vstanovlennia zaborony (tymchasovoi zaborony) ta ponovlennia obihu likarskykh zasobiv na terytorii Ukrainy». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-12#Text>

28. Nakaz MOZ Ukrainy vid 24.04.2015 r. № 242 «Pro zatverdzhennia Pravyl utylizatsii ta znyschennia likarskykh zasobiv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-15#Text>

29. Nakaz MOZ Ukrainy vid 06.07.2012 r. № 498, redaktsiia vid 31.12.2015 r. «Pro zatverdzhennia Pereliku tovariv, yaki maiut pravo prydbavaty ta prodavaty aptechni zaklady ta yikh strukturni pidrozdily». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1231-12#Text>

30. Nakaz MOZ Ukrainy vid 15.05.2006 r. № 275 «Pro zatverdzhennia Instruksii iz sanitarno-protyepidemichnoho rezhymu aptechnykh zakladiv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0642-06#Text>

31. Nakaz MOZ Ukrainy vid 05.05.2023 r. № 848, redaktsiia vid 19.06.2023 r. «Pro zatverdzhennia Pereliku likarskykh zasobiv, dozvolenykh do zastosuvannia v Ukraini, yaki vidpuskaiutsia bez retseptiv z aptek ta yikh strukturnykh pidrozdiliv». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0854-23#Text>

32. Nakaz MOZ Ukrainy vid 27.12.2006 r. № 898, redaktsiia vid 06.01.2017 r. «Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia farmakonahliadu». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-07#Text>

33. Zakon Ukrainy vid 19.11.1992 r. № 2801-KhII, redaktsiia vid 20.11.2024 r. «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhronu zdorovia». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

34. Nakaz MOZ Ukraina vid 05.01.2022 r. № 7 «Pro zatverdzhennia protokoliv farmatsevta». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0007282-22#Text>

35. Nakaz MOZ Ukrainy vid 30.05.2013 r. № 455 «Pro nastanovu VOOZ ta MFF «Nalezha aptechna praktyka: Standarty yakosti aptechnykh posluh». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0455282-13>

36. Nakaz MOZ Ukrainy vid 09.03.2022 r. № 441 «Pro zatverdzhennia poriadkiv nadannia domedychnoi dopomohy osobam pry nevidkladnykh stanakh». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>

37. Postanova KMU vid 25.03.2009 r. № 333, redaktsiia vid 12.11.2024 r. «Deiaki pytannia derzhavnoho rehuliuвання tsin na likarski zasoby i vyroby medychnoho pryznachennia». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2009-%D0%BF#Text>

38. Zakon Ukrainy vid 02.03.2015 r. № 222-VIII, redaktsiia vid 10.10.2024 r. «Pro litsenzuvannia vydiv hospodarskoi diialnosti». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

39. Bondarchuk I. Planuvannia aptechnoi merezhi v YeS – stvorennia i terytorialnyi rozpodil // Shchotyzhnevyyk «Apteka». – 2021. – URL: <https://www.apteka.ua/article/596495>

40. Savchenko L. P., Heorhiiants V. A. Suchasni tendentsii aptechnoho vyhotovlennia likarskykh zasobiv ta yoho zakonodavche rehuliuвання v zarubizhnykh krainakh // Farmats. zhurn. – 2020. – T. 75, № 4. – S. 6–17. <https://doi.org/10.32352/0367-3057.4.20.01>

41. The legal and regulatory framework for community pharmacies in the WHO European Region. WHO. Regional Office for Europe. – 2019. – URL: <https://iris.who.int/handle/10665/326394>

Надійшла до редакції 14 листопада 2024 р.

Прийнято до друку 16 грудня 2024 р.

Електронна адреса для листування з авторами: a.volkova@nuph.edu.ua
(Волкова А. В.)